

at forfatteren midt i sin store sagkundskab har glemt at meddele noget så væsentligt som når Rubin er født og død.

Rubins tidsalder, tiden efter 1870, er ved at komme ind i historikernes søgelys. Udgiverselskab for Danmarks nyeste Historie (D.N.H.) gør et særdeles gavnligt og påskønnelsesværdigt arbejde med disse store kildeudgaver – det pløjer den jord, hvoraf talrige historiske fremstillinger forhåbentlig skal gro.

Kristian Hvidt.

Mange har sikkert jævnlgt sandet Kr. Erslevs ord i »Historisk Teknik« (2. udg. § 9) »Den historiske Litteratur er umådelig og hele den øvrige Litteratur kan mer eller mindre bruges som historisk Kilde; at finde sig til Rette heri er meget vanskeligt«. Der er vist heller ikke tvivl om at Sylvestre Bonnard havde ret, når han hævdede, at man ikke kan hengive sig til nogen mere inspirerende syssel end læsning af kataloger. Ethvert bibliografisk arbejde turde følgelig have krav på den største opmærksomhed, og dette gælder naturligvis ikke mindst, når der drejer sig om et emne, der er så svært at beherske som udlændinges rejseindtryk fra Danmark. Det er denne lige så tillokkende som vanskelige litteratur, som *Harald Ilsoe* i sin bog *Udlændinges rejser i Danmark indtil år 1700* har påtaget sig at registrere. Det nydeligt udstyrede skrift er af det historiske institut ved Københavns universitet udsendt som en hilsen til professor Astrid Friis på halvfjerdsårsdagen, hvilket forekommer velanbragt, idet netop Astrid Friis i samtaler med elever har peget på denne kildegruppens værdi og de problemer, der knytter sig til dens udnyttelse.

Forarbejder mangler vel ikke. C. F. Bricka og især Carl S. Petersen (med afhandlingen *Rejser i Danmark indtil Fr. IV.s Død, Fortid og Nutid I*, 1914–16, s. 45–60) har givet et godt udgangspunkt, men efter de mange års forløb trænger deres arbejder naturligvis til afløsning, og det er da også lykkedes Ilsoe at komme et godt stykke vej videre. Hans fortegnelse omfatter 107 numre, hvoraf det store flertal stammer fra det 16. og 17. århundrede. Det er vel nærmest for princippets skyld, at de kun 9 beretninger, som er ældre end 1567, overhovedet er medtaget. Mere frugtbart end nu at diskutere principperne for udvælgelsen – Adam af Bremens, Knytlingasagas og Robert Molesworths Danmarksbeskrivelser er f. ex. udeladt – er det at betragte det meget, fortegnelsen bringer. Takket være forfatterens nidkærhed og lærdom er der nemlig tilvejebragt et hjælpemiddel, som ved sin over-

skuelige opstilling og udførlige registre er let at benytte, og som giver ikke så lidt mere end titlen egentlig lover. Rejsebeskrivelserne er, så vidt gør sig, opført kronologisk, og der bringes foruden summariske indholdsangivelser fyldige litteraturhenvisninger samt en række oplysende anmærkninger, som til tider kan have et vist pædagogisk sving («Denne Johan Skyttes gesandtskabsrejse bør ikke forveksles eller sammenblandes med hans sendefærd til Danmark i 1615 . . . etc., se nr. 35), der på fordelagtig måde vidner om forfatterens beherskelse af emnet. Bogen er imidlertid mere end en bibliografi. Harald Ilsoe har til indledning trukket nogle hovedlinier af rejselivets kulturhistorie op og ved en række fornøjelige citater givet smagsprøver på beretningerne, som sammen med de udmærkede illustrationer nok skal vække læsernes interesse. Det ville forøvrigt være naturligt og glædeligt, hvis dette arbejde kunne give stødet til nyudgaver af de interessanteste af de for det meste sjældne rejseskildringer. At disse er af betydelig værdi i adskillige henseender er hævet over diskussion, men det skal ikke nægtes, at det havde været særdeles velkomment, om indledningen havde indeholdt noget fyldigere bidrag til den kildekritiske behandling af de fremdragne skrifter. Disses karakter af beretninger fra en kompilerende, kopierende og stærkt selvhævdende tidsalder er der sikkert grund til at understrege. Den i Sverige førte, livlige diskussion om værdien af Erik Dahlbergs dagbøger (Ilsoes nr. 59) er således af megen interesse i denne forbindelse. Når Harald Ilsoe, forhåbentlig, fortsætter sine studier over Danmarks samkvem med omverdenen i det 16. og 17. århundrede, der er så godt begyndt med denne bog og med afhandlingen i Hist. Tidsskr. 11. Rk. VI bd., vil han være selvskrævet for ikke at sige forpligtet til at tage bl. a. denne opgave op.

Johan Jørgensen.

Under redaktion af Svend Ellehøj, Svend Gissel og Knud Vohn er udsendt et *Festskrift til Astrid Friis på halvfjerdsårsdagen den 1. august 1963*, med bidrag af elever og københavnske kolleger. De behandlede emner er følgende: Dansk nationalisme og antinationalisme omkring 1900 (Povl Bagge), det danske stænder-samfunds epoker (Aksel E. Christensen), rentespørgsmålet i dansk senmiddelalder og reformationstid (Troels Dahlerup), reformationen på Øresunds toldbod 1641 (Sune Dalgård), Flensborgkømanden Tile Petersen (d. 1523) (Svend Ellehøj), Frederik II's jyske råder (Svend Gissel), det ældste danske kommercekollegium (1670 (1668)–91) (Kirsten Glamann), metodiske betragtninger over